

האי של ד"ר היפוקראטס

גוי הערבי, למוסיקה הערבית, לתרבות הערבית, מבלי לבזבז להיגיון, למוסיקה ולתרבות של יהודי מארוקו, שהם חלק מן העולם הרחב הערבי, כשם שתרבות יהודי גרמניה היא חלק מן התרבות הגרמנית.

הסרט הראה כי צאצאיהם של העולים ממארוקו מתחילים להתעניין בתרבות אבותיהם, וזה טוב. מי שאינו מכבד את עצמו, לא יזכה בכבוד מידי הזולת. למארוקו יש היסטוריה מפוארת ותרבות עשירה, ואין כל סיבה לכך שיהודי מארוקו יתגאו בהם פחות מכפי שמתגאים יהודי אירופה בהיסטוריה ובתרבות של ארצות-מוצאם.

יתכן כי הפנתרים החשורים, שהביאו לזיהוי העדה המארוקאית כולה עם אוכלוסיית השוליים של שכונות מצוקה, עשו לה שרות-דוב. הם חיזקו את הסטריאוטיפים הפסולים, היפנו את המבט אל עבריינים צעירים והשכיחו את הדור החדש של אקדמאים צעירים, רופאים, עורכי-דין ומנהיגי-ציבור.

אני מסכים לגמרי עם דבריו של אחד מבני אלחד: ישועת המארוקאים היא בהם עצמם. שום חסות של פטרונים אשכנזים לא תעזור להם, אלא להפוך. רק אחרי השתכונם והמתקדמם — תרתי משמע — של בני-העדה יקומו שיכבה של מנהיגים בעלי שיעור-קומה, יוכלו להביס את הדיעות הקדומות, להזקיף את קומת כל בני-העדה.

אומה ישראלית חדשה, מאוחדת, תתגבש רק כאשר כל בניה יכבדו זה-זה, ולשם כך הם צריכים לכבד קודם כל את עצמם.

אשה בעת משבר

כימעט בנס ניצלתי השבוע מפאשלה נוראה. בדרך חזרה מקום, קראתי במטוס מודעה שבישרה את מות אלמנתו של ישראל בר ז"ל. הייתי בטוח שהכוונה לריבקה בר.

אני זוכר את ריבקה בר היטב. בעת הפרשה הגדולה למדתי להעריך את כוח-עמידתה.

בר היה, בוודאי, אחד האנשים המרתקים ביותר שהכרתי בחיי. היו בפיו סיפורים מרתקים על ימיו בשוץ-בונד (אירגון-ההגנה) של הפועלים בווינה, בעת מלחמת-האזרחים נגד צבא הממשלה הימנית; על שירתו כסגן-אלוף בבריגדה הבינלאומית במלחמת-האזרחים הספרדית, שם הכיר את המרשל הסובייטי קונייב; ועוד ועוד. רק אחרי התפוצצות הפרשה הסתבר שכל הסיפורים האלה היו פרי הדמיון העשיר של האיש.

אין ספק כי בר היה שקרן פאתולוגי, בעל יכולת שגבלה בגאונות. אך אין גם ספק בכך שהוא היה הוגה-דיעות מבריק. אף הוא למד מעולם באקדמיה צבאית, כפי שסיפר לכולנו, והוא התיארויות שלו בתחום המדע הצבאי מרשימות, והן ריתקו גם מומחים צבאיים זרים שלמדו באקדמיות שכאלה. לא כל מי מסיים את חוק-לימודיו ב-אקדמיה הופך חכם, ולא כל מי שקורא ספרים כי-אוטו-בפשו נשאר הרוט. (מכיוון שגם אני אוטו-דידקט גמור, לעיתים אני מתפתה לטעות, כי הספרים עדיפים על האקדמיה).

ביליתי שעות רבות בביתו של בר, בשיחה על צה"ל, מילחמותיו ובעיור תיו. מכיוון שהיה ממקור רביו של דודי בן-גוריון, היה בפיו שפע של מידע, והוא ניפץ את האלילים בלי-ירחם. הוא היה הראי-שון שהסביר לי שמיצבע-סיני המהולל, שהפך את משה דיין ל"רומל הישראלי", היה כישלון טוטאלי מבחינה צבאית מיקצועית. הוא היה גם אחד הראשונים שהצביע על הסכנות הכרוכות בהתגבשותה של קבוצת-הצעירים דאו (שימעון פרס, משה דיין, אהוד אבריל וחבריהם). כאשר פרצה פרשת לבון, תבע ממני להמוך בלבון, כדי לחסל את סכנת הדיקטטורה של בן-גוריון ונערי הצרו. (באותם הימים היה הגבר האלגנטי, בעל ההיגוי הייקי המובהק, מרצה להיסטוריה צבאית ומקורב לראשי מערכת-הביטחון, למרות שהכל ידעו שהוא בעל דיעות שמאליות מאוד, ומיידר מאוד עם משה סנה).

בכל השיחות האלה, בדירה שבקרבת הירקון, שקיי רותיה היו עטורים בכלי-נשק שונים ומשונים, נמצאה ריבקה, אישיות זכוכת עצמה, בסביבה. מה הרגישה כאשר התפוצץ העניין באפריל 1961, וכאשר הסתבר כי ישראל בר הוא בדאי חולני ושהסי-תבך בעסיק-ריגול למען ברית-המועצות?

ריבקה לא נטשה את בעלה בעת משבר, תמכה בו, ביקרה אותו בכלא, היא לא נשברה. עמדתה לכתוב הספד לריבקה, כאשר נתקלתי בעמיקם גורביץ, ידיו של בר, שנשאר נאמן לו. מסתבר כי מתה אלמנתו של ישראל בר אחר.

אני מאחל לריבקה בר חיים ארוכים וכל האושר שהיא ראויה לו.

בר

והוחזרתי לגדודי. עמדתי לקבל כיתה, ואמרו לי שאני יכול לבחור. כמו כל חברי, בחרתי ביוגוסלבים או בבולגרים. היה להם השם הטוב ביותר בצה"ל החדש. אבל כל היוגוסלבים והבולגרים כבר נגמרו.

"מה נשאר?" שאלתי. "פולנים, מארוקאים, ועוד כל מיני..." אמרו. בחרתי במארוקאים. האתגר משך אותי. קיבלתי כיתה של 15 איש (חסרו אז מס'כ"פים בגדוד), רובם מארוקאים, כמה לובים, כמה תורכים. היה להם מנה משותף אחד. איש מהם לא ידע אף מילה אחת עברית. כולם באו ישר מן האוניות.

עמדו לרשותי שבועיים-שלושה כדי להדריכם, להגיד להם את יסודות האימון האישי והאימון הכיתתי. המג"ד — זה היה צ"ר — ציין שכדאי לנו מאוד להדריכם היטב, כי אנחנו נובילים בעצמנו לפעולה. לא זה בלבד שלא היתה לי כל שפה משותפת עם המארוקאים שלי (לא ידעתי אז מילה צרפתית). אלא שגם נוכחתי במהרה לדעת כי כל מושגיני שונים לחלו-

אורי אבנרי

איש יומיו

טין. יכולתי לנסות לכפות עליהם את המושגים שלי, ויכולתי לנסות להבין את המושגים שלהם. השתדלתי ללכת בדרך השנייה. בפעם הראשונה בחיי פיקדתי על בני-אדם, והיו לי בראש הרבה דיעות על טיבו של המפקד הקרבי האידיאלי.

הבחורים לא קיבלו סוודרים ומעילים. בגשם ובקור התהלכו בכותונות-קיץ. הם התמרמרו על הפלייה. לא לבשתני את הסוודר שלי.

המשבר בא באחד הימים, כששלחו אותנו להביא חול מן הדיונות של ראשון-לציון. כשירדו מהמשאית, סירבו לעבוד. הם התנדבו להילחם בארץ, אמרו, לא לעבוד כפועלים שחורים.

"אתם צודקים" אמרתי. "אבל אנחנו זקוקים לחול במחנה. אז תשבו בצד איפה שיש צל, ואל תפריעו." כשישבו, נטלתי לידי את ההתחלתי להעמיס חול על המשאית. כמוני עשה שלום כהן, שהיה מפקד הכיתה המקבילה. עבדנו כעשר דקות. אז קם אחד מהם, בהבעה מבויישת, לקח את ההתחלתי לחפור. אחריו קם שני שלישי. בסוף עבדנו כולנו, התחלנו לשיר שירים צרי פתחים שלמדתי מהם. "אבירי השולחן העגול..." ונהנינו. היה נראה שיהכל מסתדר, עד שחזרו הראשונים מחופשות בתל-אביב. בפהם היה סיפור עגום. הבחור רות הישראלי לא רצו לצאת עימם. בעיר נפוצה השמועה שכל המארוקאים שולפים סכינים ושהם מסוכנים. לנגד עיני החלה הבעיה של "ישראל השנייה".

קראו להם גח"ל (גיוס-חיוץ-לארץ) להבדיל מן המח"ל (מתנדבי-חיוץ-לארץ). זאת היתה שערוריה. המארוקאים התנדבו בדיוק כמו הבחורים שבאו מקנדה ומבריטניה. אבל המח"ל היה אשכנזי, והגח"ל היה "בני-עדות-המזרח". ההתחלתי להכיר את הבחורים. לראות כל אחד מהם כפי שהיה, על מעלותיו ומיגרעותיו. השתדלתי לנהוג כלפיהם כפי שהתנהגו כלפי, בחיותו טוראי, הטובים שבמפקדי. לא התחרטתי על כך. כאשר נפצתי ונשארתי מוטל על גיבעה חשופה, תחת אש של מקלעים מצריים, באו הבחורים האלה והצילו את חיי, תוך חירוף נפשם. כך אחד מהם לא נשאר בארץ אחרי המלחמה.

בשבוע האחרון קיבלתי ד"ש מאחד מהם, שיש לו מספרה משגשגת בניו-יורק.

נזכרתי בכך שכראיתי את סירטו המצויין של מיכה שגריר על משפחת אלחד, המפורזת בין מארוקו, צרפת וישראל. דבריו של הצעיר הנחמד מבר-שבע, שהישווה את היחס למארוקאים בארץ לאנטישמיות בחו"ל, נכונים לגמרי. המארוקאים הובאו לארץ בהמוניהם, לא מעט באמצעים של פיתוי והפחדה. וכאן נעזבו לנפשם. כמו כל בני "עדות המזרח" (ושוב: האם מארוקו היא ממזרח לארץ-ישראל?) סבלו המארוקאים מן הבזו התהומי שרחשו האירופים לערבים. אי-אפשר לבזו להי-

"זהו זה!" קראה רחל. עצרתי את האופנוע. לרגלינו השתרע מראה מרהיב. מיפרץ קטן, סגור משלושה צדדים, ובמרכזו מתנשא סלע תלול וגבוה, כמו מיגדל. על אחד המדרגות עומדת כנסייה לבנה. לפעמים אנחנו רואים מראה השוכה את ליבנו מייד. למרות שאנו רואים אותו בפעם הראשונה, נדמה לנו שראינו אותו פעמים רבות בחלומותינו. אנחנו חוזרים, כאילו, אל גן-עדן אבוד, שבו שהינו זה מכבר.

המיפרץ שוכן בדרום האי קוס. אחד מאיי-דודקאניסה היווניים, מול חוף תור-כיה. על המפה נראית קוס כמו נקניק ארוך בין מל-העות של התנין התורכי, העומד לבלוע אותו בכל רגע.

היפוקראטס

הגענו לאי בטיס-שכך של ארקיע וחברת-נסיעות ישראלית, ששיכנו אותנו במחיר 450 דולר לנפש ב-כלון חלומי על שפת-הים. אך אחרי יומיים-שכרתי אופנוע (כ-500 ל"י ליום)

והתחלנו לחרוש את האי מקצה אל הקצה. כך גילינו את כפר-הדייגים קאמארי, לרגלי העיירה קאלוס. נש-ארנו בו כמה ימים, גרנו אצל אשה יוונית בשם תיאודורוש (כ-350 ל"י ללילה) ולא נישנו אלא בגדיים. הכפר כולו לא היה אלא שורה אחת של ביקתות לאורך החוף. מכיוון שלא לקחנו עימנו דבר מהמלון, קנינו במקום מיברשת ומישחת-שיניים. הסתבר לנו כי אין אדם זקוק, בעצם, ליותר מזה. מעט הכסף הספיק לארוחות יווניות גדולות מאוד. עם יין מקומי בשפע.

החוף היה מלא צעירות וצעירים זהובי-שיער, דוברי גרמנית, שוודית ואנגלית. לא היה ביניהם איש שלא אהב את היוונים. ואכן, מלבד האיים והחופים, זהו הנכס הגדול ביותר של יוון כארץ-תיירות: היוונים עצמם. הרחובות והבתים הלבנים בכפרים נקיים להפליא. גם הבית הפרטימטיבי ביותר נראה כאילו סוייד רק אתמול בסיד לבן ומבהיק, ובחזיתו מוריקים בתוך פחים שחיים ריחניים ופרחי יסמין. הרגשת-הביטחון היא מוחלטת. אתה יכול להשאיר ארנק מלא-כסף בכל מקום, ללא שמץ של חשש. כלל לא יעלה על הדעת שתירת תיאנס, או שאדם כלשהו יתקף.

כשאתה עובר ליד בית כפרי נידח, יגיש לך כמעט כל פרשן. ליד ביקתתו של איכר אחד ראה אותנו ילד כבן 10, חיפש פרה, לא מצא, קפץ כמה עשבים והגישם לנו. במקום אחר היה, אולי, מצפה למטבע. ביוון אין זה כלל עולה על הדעת. המלצר, המגיש לך אוכל בטאורנה נידחת, כמעט לעולם לא יחייך. אך הוא יידרתי להפליא. כעבור-יומן תפסנו כי הגאווה היוונית מונעת בעד אנשים מלחיך בלי סיבה. אך כל אדם יעזור לך כדבר מובן מאליו — אם יש תקלה באופנוע, אם אתה שואל לכיוון, אם אתה מחפש חנות, פעם נסע עימי בעל-קטנוע מקומי קילומטר או שניים, כדי להראות לי את מקומה של תחנת-דלק.

(היתה זאת חבית בחנות-מכולת). כמה כל זה רחוק מהארץ! יש לנו חופים שופע-ירחול, אבל הם מלוכלכים, ולרוב מוזנחים. ציידיה-התיירות מטיי לים את אימחם על הארוחות, ומקריה-האונס הפכו מכת-המדינה, הונאת התיירים הפכה מיקצוע מקובל. התוקי פנות, אי-הישור, הנגיבות, הליכודן מקלקלים את חדות התיירים. אין מי שטרט-תיירות (כפי שיסנה ביוון). אין רשות אמיתית לענייני תיירות.

התיירים הפיטנציאליים בחלקם הגדול עדיין לא שמעו על מכות אלה. אך במשך הזמן זה יודע בכל מקום. בינתיים הם חוששים בעיקר מפני הטרור, כפי שזה מצטייר בעיתונותם, חיינו של כל אדם נתונים בישראל בסכנה בכל עת ובכל מקום, וזה מפחיד.

יש הרבה מה לעשות אצלנו, אם רוצים באמת לאסוף את ביציה-הזהבה של התיירות. בינתיים מכה אותנו יוון שוק על ירך, והתיירות שם מתפתחת במהירות. גם בקוס בונים בתי-מלון ענקיים.

קוס היא האי שבו נולד ופעל לפני 2500 שנים היפוקראטס. מיסד הרפואה הקלאסית. מוסד על שמו מפארא את האי, בקרבת שרידיהם של המיקדשים העתי-קים באסקלפיאון. למרות שהאי כולו אורכו כחמישים קילומטרים, רוחבו כעשרה קילומטרים. ותושביו אינם מונים אלא כ-18 אלף, יש בו מה לראות, אם מוכנים לנוע ברגל, באופניים או באופנוע.

אך נראה כי ישראלים רבים כבר הפכו צרכנים מה מאורגנים, עד כי אינם יכולים להנות באמת אלא מביר-דור מאורגן וקבוצתי. חבל. הם מחמצים הרבה מן ההנאה המצפה להם בכל אי יווני.

אהבה מארוקאית

סיפור-האהבה שלי עם העדה המארוקאית — לפעמים אהבה נכזבת, לפעמים לא — התחיל בסתיו 1948, כשסיימתי את קורס המס'כ"פים — החטיבתי של גיבעתי